

PREMA CIVILIZACIJI LJUBAVI: PRIJEDLOG DRUŠTVENOG NAUKA CRKVE DANAŠNJEM SVIJETU

GAETANO DE SIMONE

Pontificia Università Lateranense
Piazza S. Giovanni in Laterano, 4, 00120 Città del Vaticano

Primljeno:
15. 4. 2010.

Izlaganje na
znanstvenom
skupu

UDK
261.6

Sažetak

Društveni nauk Crkve uvijek je naglašavao važnost izobrazbe i odgoja, kao što svjedoče i nauk i dokumenti papa, npr. Lava XIII, Pavla VI, Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. Za ispravno shvaćanje građanskog prijateljstva važno je istinski poštovati dostojanstvo svake osobe. U odgoju i obrazovanju važnu i neodrecivu ulogu ima obitelj. Kao što naglašava Benedikt XVI, jedino sveobuhvatno prihvaćanje središnjeg mjesta ljudske osobe može ostvariti istinski napredak čovječanstva. U odgoju i obrazovanju valja naglašavati temu dara kako bi se u dimenziji relacionalnosti mogao izraziti rast osobnosti. Istinska i djelatna kršćanska ljubav potiče rast osobnosti. Stoga svaki nastavnik treba gajiti ljubav koja mora biti temelj njegovog djelovanja. Ispravno shvaćeno učenje ne ograničava se na dublje poznavanje stvarnosti, nego potiče na služenje čovjeku. Mladom čovjeku treba pomoći da se uputi u religiozno traženje i otvori prema Transcendentnome. Uz obrazovanje i ekonomiju utemeljenu na znanju važni su sloboda podučavanja, obrazovna odgovornost i pravo na učenje. U odgojno-obrazovnim nastojanjima valja započeti od mladih i pritom ih promatrati Kristovim očima. U obrazovanju valja njegovati mir, demokraciju i interkulturalnost. Mladima treba pomoći i osposobiti ih za odgovorno sučeljavanje s izazovima smisla života i istine.

Ključne riječi: društveni nauk Crkve, izobrazba, odgoj, obitelj, osobnost, djelatna kršćanska ljubav, služenje čovjeku, sloboda podučavanja, obrazovna odgovornost, pravo na učenje

NEPREKIDNO ZANIMANJE ZA ODGOJ I IZOBRAZBU U UČENJU O DRUŠTVENOM NAUKU

Tematika koja se odnosi na odgoj i obrazovanje mladih naraštaja, danas ima različite vidove i objašnjenja. Suočeni smo s vrtočnim društvenim promjenama, preobražajima, povijesnim ubrzanjima. I odgojni

i obrazovni vid podložni su raznim promjenama i reformama, i u školi i na sveučilištu. To se ne tiče samo naše zemlje, nego se događa i na međunarodnoj razini. Dovoljno je prisjetiti se najrazličitijih reformi na školskom području posljednjih godina, ili pak teškog puta na koji je ukazao Bolonjski proces u vezi sa sveučilišnim studijima.

Društveni nauk Crkve uvijek je naglašavao važnost izobrazbe i odgoja.

Prigodom stote obljetnice *Rerum novarum*, Ivan Pavao Drugi je objavio svoju treću socijalnu encikliku, *Centesimus annus*, iz koje proizlazi doktrinarni kontinuitet stogodišnjega društvenog nauka Crkve. Ponovno se prisjećajući temeljnih načela kršćanskog poimanja društvene i političke organizacije, koji su bili središnja tema prijašnjih enciklika, papa piše: »načelo što ga danas nazivamo solidarnošću... Lav XIII. češće [je] zvao 'prijateljstvom'...; Pio XI. dao mu je ne manje značajno ime 'socijalna ljubav', dok je Pavao VI, proširujući pojam na moderne i mnogostrukne dimenzije socijalnog pitanja, govorio o 'civilizaciji ljubavi'.«¹

Ivan Pavao Drugi naglašava kako društveni nauk Crkve podsjeća na obostrani odnos između Boga i čovjeka: priznavanje Boga u svakome čovjeku i svakoga čovjeka u Bogu uvjet je istinskoga ljudskog razvoja.

Duboko značenje građanskog i političkog suživota ne proizlazi neposredno iz popisa prava i dužnosti osobe. Taj suživot dobiva svoje potpuno značenje ako se temelji na građanskom prijateljstvu i na bratstvu.²

Područje prava je područje zaštićenog zanimanja i izvanjskog poštivanja, zaštite materijalnih dobara i njihove raspodjele prema utvrđenim pravilima. Područje prijateljstva je naprotiv područje nezainteresiranosti, odvojenosti od materijalnih dobara, njihovoga darivanja, unutarnje raspodjelivosti za potrebe drugoga.³

Tako shvaćeno *građansko prijateljstvo*⁴ je najautentičnije ostvarivanje načela bratstva, koje se ne može odvojiti od načela slobode i jednakosti.

Ljudi su napose pozvani da neprekidno teže prema istini, da je poštuju i odgovorno potvrđuju.⁵ Živjeti u istini posebno je značajno u društvenim odnosima: suživot među ljudskim bićima u nekoj zajednici

uređen je, plodan i odgovara dostojanstvu njihovih osoba kad se temelji na istini.⁶

Što više osobe i društvene skupine nastoje razriješiti društvene probleme sukladno istini, tim se više udaljuju od samovolje i sukladnije su objektivnim zahtjevima moralnosti.

Naše vrijeme zahtijeva snažnu odgojnu aktivnost⁷ i odgovarajuće zalaganje sviju kako bi se posvuda promicalo traženje istine, koje se ne može svesti na sveukupnost ili na neko od različitih mišljenja, te da traženje istine bude važnije od svakog pokušaja relativiziranja pojedinih zahtjeva.

Pomoću odgojnih zahtjeva, obitelj oblikuje čovjeka za puninu njegova dostojanstva u svim dimenzijama, uključujući i društvenu. Obitelj naime »tvori zajedništvo ljubavi i uzajamnosti koje je jedino sposobno da podučava i prenosi kulturalne, čudoredne, društvene i vjerske vrednote, bitne za razvitak i dobrobit svojih članova i svega društva.«⁸

Roditelji su prvi ali ne i jedini odgajatelji svoje djece. Njihova je naime dužnost odgovorno odgajati blisko i budno surađu-

¹ PAPA IVAN PAVAO II, *Stota godina. Centesimus annus. Enciklika*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001, br. 10.

² Usp. T. AKVINSKI, *Sententiae Octavi Libri Ethicorum*, lect. 1.

³ Usp. *Katekizam Katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 1994, br. 2212–2213.

⁴ Usp. T. AKVINSKI, *De regno. Ad regem Cypri*, I, 10.

⁵ Usp. *Katekizam Katoličke crkve*.

⁶ Usp. IVAN XXIII, »Pacem in terris«, u: *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, uredio i uvod napisao M. Valković, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991, str. 163–202, br. 55.

⁷ Usp. »Gaudium et spes, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008, str. 651–816, br. 61.

⁸ SV. STOLICA, »Povelja o pravima obitelji«, u: *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, uredio i uvod napisao M. Valković, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991, str. 560–572, točka E.

jući s građanskim i crkvenim tijelima: »sam zajedničarski, građanski i crkveni značaj čovjeka traži i potiče na mnogo šire i sveobuhvatnije djelovanje, koje ima biti plod usmjerene suradnje raznih odgojnih djelatnika. Sve su te odgojne snage nužne, premda svaka od njih može i mora utjecati u skladu sa svojom nadležnošću i svojim vlastitim prilogom.«⁹ Roditelji imaju pravo izabrati formativna sredstva koja odgovaraju njihovim uvjerenjima i tražiti sredstva koja im mogu pomoći u njihovoj zadaći odgajatelja, među ostalim i na duhovnom i religioznom području. Javne su im vlasti dužne jamčiti to pravo i osigurati konkretne uvjete koji im omogućuju njegovo postizanje.¹⁰

U tom se kontekstu javlja ponajprije tema suradnje između obitelji i školske ustanove.

RAZMIŠLJANJA KOJA NUDI »CARITAS IN VERITATE«

Benedikt XVI. je uputio vjernicima i »ljudima dobre volje« svoju treću encikliku *Caritas in veritate*, koja je odmah, pa i izvan kršćanskih zajednica, prihvaćena s dubokim poštovanjem i zanimanjem za dubinu izvršene analize i za nove perspektive koje ona nudi.

Tema enciklike, iako je usredotočena na društvo u razdoblju duboke krize koja se pokazuje posljednjih godina, izravno se dotiče i onih kojima je podučavanje zadaća i odgovornost.

Valja na prvome mjestu reći da je Sveti Otac u toj enciklici htio nadići tanku granicu koju nameće čisto društveni sadržaj: razmatrajući tradicionalna načela društvenog nauka Crkve, kao što su dostojanstvo ljudske osobe i postizanje zajedničkoga dobra, *Caritas in veritate* naime pokazuje da se jedino prihvaćajući središnje mjesto osobe, u svim njezinim vidovi-

ma i očitovanjima, može ostvariti istinski napredak čovječanstva.

Iako se s pravom zadržava prvenstveno na društvenim temama, kao što su npr. tržište, vrijednost tvrtke i kapitala, načelo subsidijarnosti i solidarnosti i ono što je povezano s tom problematikom, on je htio jednako tako snažno naglasiti i druga hitna pitanja. Prije svega ona koja se tiču bioetike, čime pokazuje kako je socijalno pitanje prvenstveno antropološko pitanje. Upravo takav stav nam s naše strane omogućuje da se približimo enciklici kako bismo naše formativno djelo učinili vjerodostojnim i podržali ga.

Čini se prikladnim i važnim poći od temeljnog razmišljanja Benedikta XVI. u spomenutoj enciklici: »Ljubav u istini stavlja čovjeka pred zadivljujuće iskustvo dara. Besplatnost u njegovu životu postoji u najrazličitijim oblicima koje čovjek međutim, budući da život promatra isključivo u logici proizvodivosti i iskoristivosti, često ne zamjećuje. Ljudsko je biće stvoreno da bi bilo dar, koji izražava i ostvaruje čovjekovu transcendentnu dimenziju. Suvremeni čovjek gdježkad živi u lažnome uvjerenju da je tvorac sâmog sebe, svojega života i društva. To uvjerenje, koje vodi egoističnom zatvaranju u vlastitu osobu, plod je – rečeno terminologijom vjere – *izvornoga grijeha*« (CiV 34).

»Iskustvo dara« zvuči kao glasna provokacija posebice ako se promotri kulturalni kontekst naših dana koji je tako često obilježen trajnim oblikom sterilnog zatvaranja u same sebe, zbunjujućom nezainteresiranošću za druge i, ne kao posljednje,

⁹ IVAN PAVAO II, *Obiteljska zajednica. Familiaris consortio*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981, br. 40.

¹⁰ Usp. »Gravissimum educationis«, u: DRUGI Vatikanski koncil, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008, str. 367–390, br. 6.

kratkovidnim nastojanjem da se postignu isključivo privatni interesi. Poglavitito isticanje iskustva dara i besplatnosti temeljno je za izgradnju osobnosti koja će znati preuzeti odgovornost kako bi u vlastite izbore utisnula izvornu slobodu.

Bez slobode, koja se neprekidno sučeljava s ljepotom istine, ne bi bilo moguće nikakvo samoostvarenje niti izgradnja identiteta i zrelih osobnosti.

Pa ipak, nijedan osobni čin ne može biti stvarno sloboda ako ne polazi od svijesti o besplatnosti i daru.

Prvo utemeljujuće iskustvo je naime svijest o sebi kao o darovanom biću, koje je počelo postojati zahvaljujući činu besplatnosti koja je plod ljubavi.

Načelo neraspoloživosti i nepovredivosti osobnoga postojanja, koje su razni pravni sustavi usvojili tijekom stoljeća, priziva upravo na to iskustvo besplatnosti koje od početka obilježava naše osobno postojanje.

Cjelokupni je život, napominje Sveti Otac, bilježen trenucima u kojima smo pozvani doživjeti iskustvo dara.

Kako bismo ostali povezani s kontekstom u kojemu se danas ovdje nalazimo, u *izobrazbu* učenika trebamo *ponovno uključiti temu besplatnosti*, upravo polazeći od same činjenice podučavanja. Ondje gdje se doživljava okruženje u kojemu se pružaju usluge, lako je provjeriti sve više iščekivanja korisnika. Ni škola ni sveučilište nisu oslobođeni te napasti. Plaćanje neke pristojbe može neposredno uvesti u prvotnu napast postavljanja određenih iščekivanja. Naravno, bilo bi neispravno pomisliti da takve dimenzije nema.

Pravo na podučavanje nije međutim povezano s nekom cijenom, nego predstavlja jedan od konstitutivnih zahtjeva koji su svojstveni čovjeku kako bi mogao rasti i tako pomoći društvu da napreduje.

To temeljno pravo na poduku međutim u svakom slučaju pokazuje da mi se nešto nudi besplatno. Nitko ne može izražavati neko očekivanje ako ono nije upisano u temeljni i sveopći prostor, koji je zajednički svim ljudima bez ikakve diskriminacije, uređeno za reguliranje međusobnog života i promicanje društvenog razvoja, koji se nudi kao dar, a ne kao tekovina.

Često ljudi vlastitom tekovinom smatraju ono što je, naprotiv, plod zakona upisanog u srce svakog čovjeka. Ono što je kodificirano, često se nameće kao otkriće zakonodavca, zaboravljajući da temeljna načela zajedničkog život nisu ništa drugo nego priznanje onoga što je narav umetnula kao Stvoriteljjev dar. Očito je da povijesni i kulturalni razvitak omogućuje preispitivanje ostvarenog napretka i postignute etape. Pa ipak, to iskustvo ne bi trebalo poticati na zaborav podrijetla, nego sve više uključivati u njegovo priznavanje.

Svakome od nas ponuđena je određena kultura. Svatko je, bez posebnog zahtjeva, »dijete« neke kulture, i jedino u mjeri u kojoj snažno živi tradiciju koja mu je prenesena može usvojiti abecedu svakoga njezina govora, postajući tako na neki način »otac« nove kulture.

Riječ je o stalnom procesu u koji smo svi mi na razne načine uključeni. Svaki je naraštaj pozvan biti tumačem kulturalne baštine koju prima. On stoga treba biti u stanju to učiniti preoblikujući tu baštinu u razvojnu dinamiku znanja koje omogućuje da se spoznaja ispuni novim sadržajima, svojstvenim naraštaju koji prenosi.

Stoga je nužno omogućiti učenicima najrazličitijih učilišta da nadiđu sterilno proizvodivo viđenje znanja. Ono se često zaustavlja na granici, koja se danas čini nepremostivom, prema kojoj se jedinim znanjem koje je nositelj istine smatra znanje s područja fizike, matematike i ekonomije.

Znanstvenost znanja ima međutim svoj mnogo dublji korijen i proširuje se na razne prostore u kojima čovjek ne proizvodi prvenstveno činjenice, nego ideje. Istraživati istinu treba prema tome svugdje gdje ona pokazuje svoje lice. Posebno obilježje provjere svake težnje znanstvenosti je sposobnost pronalazjenja sveopćeg jezika koji je sposoban priopćiti postignute rezultate.

Misliti da se to događa samo pomoću matematičkog jezika značilo bi poniziti razum, jer bi ograničilo obzorje njegovoga istraživanja i promatranja.

Čovjek ima obzorje razmišljanja koje nadilazi matematičku sigurnost i točnost kako bi se uključilo u prostor misterija kojega poznavanje obavezuje na prihvaćanje drugih oblika poznavanja koja se čine manje točnima ali nisu zbog toga manje točna u poimanju istine.

Naglašavanje teme dara ističe kao posljednicu dimenziju *relacionalnosti*. U toj se kategoriji izražava rast osobnosti. Tako se naime nudi konkretna mogućnost spoznaje koja nije uvjetovana vlastitim interesima, nego je otvorena sučeljavanju i obilježena željom da izrazi samu sebe u najdragocjenijem što posjeduje, u ljubavi.

Pred ljubavlju pada svaka vrsta individualizma, jer svakoga izaziva izvorna želja da bude ljubljen i stoga iznova probuđen na ljubav i sposoban ljubiti.

U mjeri u kojoj je netko sposoban povezati podučavanje s cjeloživotnom izobrazbom neke osobe, ta kategorija ne samo da se može usvojiti, nego je treba usvojiti kao utemeljujuću.

Zadaća je nastavnika, podsjeća već antička misao, da gaji ljubav prema onima koji su mu povjereni na pedagošku skrb. Nastojati da učenik osjeti kako nije ostavljen samome sebi, nego je uključen u područje međusobnih odnosa, nužan je uvjet koji treba imati učitelj kako bi dostigao plodan

i djelotvoran formativni stupanj svojega poslanja odgajatelja i napredovanja znanja.

»Budući da je ljubav puna istine, čovjek je može pojmiti u njezinu vrijednosnome bogatstvu te je s drugima dijeliti i priopćavati je. Naime, *ljubav je 'logos' koji stvara dija-log(os)*, a time i komunikaciju i zajedništvo... Istina otvara i združuje umove u *logos ljubavi* – a to je navještaj i kršćansko svjedočanstvo sebedarja. U današnjemu društvenom i kulturalnom kontekstu, u kojem je raširena sklonost relativiziranju istinitoga, življenje ljubavi u istini vodi k shvaćanju da je prionuće uz vrednote kršćanstva ne samo koristan već i prijeko potreban element za izgradnju dobrog društva te istinskoga i cjelovitoga ljudskog razvoja.« (CiV 4)

»Ljubav ne isključuje znanje, nego ga, štoviše, zahtijeva, promiče i iznutra oživljuje.« (CiV 30)

PRIZNANJE RELIGIOZNOG TRAŽENJA

Stoga je nužno viđenje koje je sukladno i povezano sa služenjem koje kultura općenito i izobrazba posebice nude za napredak društva i Crkve. Svrha učenja ne zaustavlja se na dubljem poznavanju stvarnosti, nego potiče na služenje čovjeku. Raspoloživost proizlazi iz razuma i, kao takva, je daljnji izričaj postignute slobode.

Pripravljajući mlade naraštaje za život u znanju kao odgovornosti za rast svijui, svi mi obogaćujemo Crkvu i društvo. Bitno je *priznavanje religioznog traženja* koje omogućuje otvaranje prema Transcendentnome i preispitivanje velikog doprinosa kršćanstva razvoju kulture. Kršćanska je vjera bogatstvo koje svaka osoba može prihvatiti kako bi dala smisao svom postojanju; ona je žudnja za slobodom koja nikoga ne ponižava, ali sve čini odgovornima; to znači stupiti u zajedništvo s Bogom koji ljubi

i koji je stoga živio pashalno otajstvo smrti i uskrснуća kao spasonosnu ponudu za izlazak iz zagonetnosti u koju smo uključeni.

Kršćanska vjera sa sobom donosi istinu i slobodu u neodvojivom jedinstvu koje je jamstvo svakoj pojedinoj osobi i sveukupnom društvu, za izvorni napredak na dobro svijui i na spasenje dostojanstva osobe, svake osobe.

U aktualnom društveno-kulturalno-školskom okruženju izazovi za novu *pai-deiu*, tj. za novu izobrazbenu i cjelovitu odgojnu bit osobe skladno uključene u vlastitu kulturu duboke su i odlučujuće za budućnost čovječanstva.

Odgoy i škola danas su u dubokoj krizi koja ih prisiljava da se sučeljavaju s neprekidnim novostima i brzim promjenama našega društva i kulture.

Pitanje obrazovanja predstavlja jedan od središnjih izazova društava koja pazorno, a istovremeno i zabrinuto gledaju u budućnost, budući da je budućnost povezana s odgojnim izazovom koji se odabire. To zahtijeva da se duboko premisli smisao obrazovanja i da se škola učini *složenim i raščlanjenim društvom* povezanim s idejom škole za *osobu* i škole *osobâ*.

OBRAZOVNA POLITIKA EUROPSKE UNIJE

Bijela knjiga *Delorsova* izvješća iz 1993. god., koja je objavljena nakon *Mastrihtskog* sporazuma, ukazuje na stanovite nedostatke: srednju i nisku razinu školovanosti, visoku razinu napuštanja škole i školski neuspjeh koji je povezan s marginalizacijom i ekonomsko-društvenim isključivanjem, slabu obostranu transparentnost, ograničeno priznavanje diploma i kompetencija na europskoj razini, pomanjkanje autentičnog europskog otvorenog podučavanja i podučavanja na daljinu. Osim toga uočava i neke dobre strane: znatan kvalitativan i kvantitativan napredak te reforme sveučilišnog sustava, politika i struktura.

Bijela knjiga izvješća »Učiti učiti. Prema društvu spoznaj«*,* koje su 1995. priredili *Cresson* i *Flynn*, osim što preuzima teme i ciljeve koji su dio okruženja u raznim procesima ekonomske, političke, društvene i informacijske globalizacije, otkrivaju i tri problema koja valja razriješiti, a to su: nezaposlenost, razvoj spoznaja pomoću oblikovanja kakvoće i izgradnja europske dimenzije obrazovanja kao kulturalnog identiteta.

Europa naime ima sredstva za sučeljavanje s obrazovnim izazovom. To je njezina tisućljetna kultura koja je bogata uzvišenim razmišljanjem o smislu čovjeka i njegovu dostojanstvu, iako je to razmišljanje prožeto i vjekovnim nastojanjem da se ozakone prava i dužnosti suživota i pripadanja. Ukratko, Europska unija smatra razvoj *ljudskog čimbenika nevidljivim kapitalom*, koji može omogućiti reguliranje međunarodne konkurencije, jamčiti društvenu povezanost, održavanje standarda kakvoće života, umanjivanje međugeneracijske razlike i diskriminaciju općenito.

Podučavanje i obrazovanje smatra se nužnom utopijom, bitnim zahtjevom za sučeljavanjem s velikim izazovima modernoga doba. Iako ti dokumenti otkrivaju velik antropološki i pedagoški nedostatak zbog previše očitog racionalističkog i prosvjetiteljskog poimanja, oni ipak ostaju temeljni dokumenti za nastavnike i školske ustanove koji su pozvani da se bolje sučele sa svojom teškom odgojnom zadaćom.

Sva međunarodna izvješća, bilo na svjetskoj (UNESCO) ili na europskoj razini (EU), naglašavaju da se škola danas sučeljava s potpuno novim scenarijima koji su svojstveni za složeno, pluralističko i multikulturalno društvo, što je plod mondijalizacije i globalizacije.

Kako bi ekonomija postala kompetitivnijom i dinamičnijom, Europsko vijeće¹¹ zemljama Europske unije kao cilj predlaže ekonomiju utemeljenu na znanju, sposobnu za održivi ekonomski rast s više kvalificiranih radnih mjesta i većom društvenom povezanošću. Osim toga potvrđuje da se važna uloga podučavanja sastoji u promicanju humanističkih vrednota koje su zajedničke našim društvima, a temeljne su za razvoj pojedinca, društva i ekonomije.

ODGOJ I OBRAZOVANJE: AKTUALNI IZAZOVI

Ovih godina koje su obilježene dubokim preobrazbama sve više sazrijeva razmišljanje kršćanske zajednice o problematici škole i sveučilišta. Tu djelatnost razlučivanja ne valja uvijek shvaćati kao sposobnost da se odgovori na neposredne, pa i tehničke zahtjeve koji se postavljaju s razvojem situacije i neprekidnim zakonskim i administrativnim postupcima, nego je usredotočena na ocrtavanje dalekovidne kršćanske laičke prisutnosti, koja je istovremeno sukladna situaciji i vjerna evanđelju i čovjeku.

Svijet škole je raščlanjen sustav koji nije prikladan za analitičko istraživanje, nego zahtijeva sintetički pogled kako bi ga se moglo vrednovati u njegovoj cjelini i složenosti.

Škola je neprekidno u situaciji između prošlosti i budućnosti, upravo zbog odgovornosti koja joj se priznaje da se postavlja između prošlosti koja je bogata iskustvima i budućnosti koja je puna predviđanja i mogućnosti. Sve to danas doživljava vrtočglavo ubrzanje, koje otežava tumačenje sadašnjosti i shvaćanje njezine logike. Škola se ponekad čini neprikladnom za praćenje neviđenog ritma tehnološke i telematičke revolucije i za nastavak nužnog služenja solidnoj izobrazbi mladih naraštaja.

Pred mnogobrojnim izazovima budućnosti obrazovanje se čini nužnim adutom da se čovječanstvu omogući napredak prema idealima mira, slobode i društvene pravde.

Nije moguće ostati izvan promjene koja pogađa sve, biti odsutan i nezainteresiran. Naprotiv, valja spašavati slobodu podučavanja. Obrazovna odgovornost, pravo na učenje – to su neophodne koordinate za životnost školskih ustanova.

Svijet mladih je u posljednje vrijeme postao jedno od posebno važnih mjesta za znanstveno istraživanje. Za pedagogiju je problem mladeži postao kritički program koji nije lako jasno odrediti, a još ga je teže riješiti.

Pa ipak, ne čini nam se da ono što smo dosad rekli, kao i sakupljeni podaci, mogu dovesti u krizu poimanje svijeta mladih kao bogatstva, a ne samo kao problema.

Stvarno je potrebno obnovljeno zalaganje odgajatelja, kao što je naglasio i Ivan Pavao Drugi: »Kao odgajatelji i školski djelatnici svjedoci ste dvosmislenosti i teških sukoba koji obilježavaju današnje društvo... Crkva vas smatra svojim suradnicima u formiranju mladih i graditeljima dostojanstva osobe... To je izazov koji zahtijeva hitno zalaganje na odgojnom području. Kao učitelji i odgajatelji pozvani ste na stvaralačko i razumno sučeljavanje s promjenama, koje predstavljaju svakodnevnu situaciju vašega profesionalnog služenja i područje vašega kršćanskog svjedočenja... Darivati se mladima i krenuti od njih znači postati sposobni tumačiti stanje ovoga

¹¹ Usp. CONSIGLIO UNIONE EUROPEA, *Strategie per una società di saperi*, u: »Docete« 8(2005), 401–406. Usp. također zaključke Vijeća Europe sa zasjedanja u Lisabonu 23–24. ožujka 2000, što je potvrdilo i Europsko vijeće na zasjedanju u Stockholmu 23–24. ožujka 2001. i na susretu u Bruxellesu 22–23. ožujka 2005. *Prema Lisabonu 2010.*

društva imajući na umu njihovo polazište... Započnite od mladih! To je područje vašeg poslanja i vaša najdragocjenija kulturalna radionica. Idite sve do njihova srca. Nastojte promatrati mlade Kristovim očima.«¹²

Obrazovanje je izazov trećeg tisućljeća, to je izazov za naša društva koja se otvaraju budućnosti, to je i ključ za pristup 21. stoljeću. Reforma obrazovnih i školskih sustava u svjetskoj perspektivi zahtijeva cjeloživotno obrazovanje za društvo koje obrazuje. Sigurno je da su hitne potrebe današnjega vremena ozbiljne i da se odnose i na osobu kao i na društvo i okruženje. Stoga bi se tri obrazovna ideala mogla poistovjetiti s *mirom, demokracijom i interkulturom*.¹³

Demokracija shvaćena kao interakcija, poštivanje dostojanstva osobe i otvaranje prema drugome i prema njegovoj povijesti. Budući da se u interkulturi istodobno sastaju mir i demokracija, interkulturalno obrazovanje nastoji izgraditi novo zajedničko građanstvo koje se temelji na suži-

votu razlika. Drugim riječima, glavni izazovi su u smislu da se bude osoba, u trenutku u kojemu su granica i odnos između prirode, tehnike i morala postali problematični i stavljaju u pitanje našu osobnu i zajedničarsku odgovornost. Zatim izazov shvaćanja pluralizma i upravljanja njime i razlikama koje on uključuje, te mislima, moralnim izborima, kulturom, religioznim, filozofskim i društvenim pristanikom. Na kraju izazov globalizacije koja sve više odlučuje o sudbini čovječanstva. Pred tim hitnim potrebama škola ne može odstupiti. Pred »nestalnom modernošću«, pred osamljenošću »globalnog građanina«, pa i samim »nestalnim životom« (Z. Baumann), škola treba voditi nove naraštaje kako bi se odgovorno sučelili s izazovom smisla života i istine.

¹² IVAN PAVAO DRUGI, *Govor kršćanskim odgajateljima koji rade u školi*, Torino, 4. rujna 1988.

¹³ S. LANZA, *Educazione interculturale: appartenenza, differenza*, UNESU Notiziario 5/2006, 70–110.